Ordliste – bygningskultur ved Vadehavet

A

Afvanding: At fjerne eller kontrollere vandet ved hjælp af grøfter, pumper eller diger.

Arkengaf: En kvist med en luge over døren. Den blev brugt når man skulle kaste hø op på loftet.

Arkitektur: Kunsten og videnskaben at forme bygninger, rum og byer.

B

Barok: En stilart, som især ses i bygningernes dørportaler, præget af fantasi og mange detaljer.

Bindingsværk: Skelet af tømmer med stolper og bjælker med mellemrum, som man kalder tavl, der fyldes ud med mursten eller lerklining.

Blank mur: En mur der ikke dækkes af puds eller maling.

Brandkam: En lille forhøjet mur mellem tagene, for at sikre husene ved brand.

Bryn: En dekoration af flotte mursten over vinduet.

C

Cement: Fint pulver, som når det blandes med vand bliver hårdt som sten.

D

Dannebrogsvindue: Et vindue med sprosser (tynde lister), der danner et kors ligesom det danske flag.

Dige: Jordvold, der beskytter lave områder mod oversvømmelser.

F

Facade: Forsiden af huset.

Frontkvist: En kvist over døren, som i modsætning til arkengaf ikke er en integreret del af taget men en selvstændig bygningsdel.

Fronton: En trekantet eller buet udsmykning, der fremhæver husets midterste del. En fronton kan også sidde over døre eller vinduer.

Fuger: Mellemrummet mellem fx mursten, som fyldes med mørtel.

Fyldning: Plade eller flade, der sidder inde i en ramme.

G

Gavl: Husets endevæg.

Gesims: Et bånd, der viser overgangen mellem husets dele fx mellem tag og facade, eller mellem etagerne.

Glaseret: Der er påført et tyndt lag glasur, som er brændt og derefter bliver det helt blankt og vandafvisende.

Grundmuret: Væggene er murede hele vejen fra bunden og op.

H

Historicisme: Når bygningen er inspireret af historiske bygninger i Europa.

K

Kalk: Brændte kalksten opløst i vand kaldes læsket kalk. Det kan "males" på muren som hvidtekalk eller blandes med en farve.

Kalkmørtel: Læsket kalk blandet med sand kaldes kalkmørtel. Man bruger det til at mure murværk op med. Man kan også pudse murværket med det.

Karnap: Udbygning med vinduer og tag, der trækker lyset ind i huset.

Klassicisme: Når bygningen er inspireret af andre landes arkitektur.

Knægte: Støttekonstruktion i træ, der understøtter etagerne og er med til at bære gavlen. I Ribe kaldes knægtene for Ribeknægte.

Krydsforbandt: En måde at bygge en mur, hvor man skiftevis lægger murstenene med den lange side udad ("løbere") og den korte side udad ("bindere").

Kvist: En lille tilbygning på et tag, der indeholder et vindue, som giver lys og luft på loftet.

L

Lerklining: Når man blander ler, sand, vand og nogle gange kolort til at bygge en mur.

Lisener: Et bånd af mursten, der stikker lidt ud af muren og markerer en linje.

M

Marsk: Fladt land ved kysten af Vadehavet dannet af havet.

Murankre: Et stykke metal, der skal sikre, at muren står stabilt. De kan være dekorative og formet som årstal eller bogstaver.

Murstik: Dekoration af mursten over vinduerne, som på Fanø er malet grøn, hvid og sort.

P

Pandeplade: Tagplader lavet af stål.

Portal: En indrammet åbning til huset med dekorative detaljer.

Puds: Kalkmørtel kastes på muren og jævnes ud. Når det er hærdet, kan det kalkes eller males.

R

Rokoko: En stilart præget af slyngede ornamenter og asymmetriske former.

Roset: En dekoreret rund, oval eller blomstermønstret detalje.

S

Skifer: En slags sten, der er nem at dele i flade plader, som kan bruges til taget.

Skodder: Beskyttende plader af træ eller metal, som monteres uden på vinduet.

Slippe: En smøge eller et mellemrum mellem huse.

Smedejern: Formbart jern til både funktion og pynt.

Stolpevæg: Væg lavet med lodrette og vandrette stolper. Mellemrummene fyldes med mursten eller lerklines.

Stormflod: Ekstraordinær høj vandstand i forbindelse med stærk blæst.

Stråtag: Tag lavet af halm eller siv, som lægges tæt sammen. Det er vandtæt og isolerer mod kulde og varme.

T

Tagpap: Dengang var det lavet af papir og tjære.

Tandsnit: Små takker lavet i mursten, der ligner tænder.

Tavl: Den firkant der dannes mellem stolper og bjælker, når man bygger bindingsværk.

Teglsten: Et af de ældste og mest brugte byggematerialer. Lavet af ler, som er brændt ved meget høj varme.

Trempel: En stolpevæg, der bygges ovenpå husets ydermur. Den gør huset eller gården højere og giver mere plads under taget.

V

Værft: Jordhøj bygget af mennesker, hvorpå man tidligere byggede sin gård, for at sikre sig mod oversvømmelse under stormflod.

Våbenskjold: En plade, hvor der er placeret figurer, farver og mønstre, som repræsenterer fx en slægt eller kommune.

Se også lex.dk.

Illustrationer: Søren Vadstrup
Tak til Slots- og Kulturstyrelsen

mitvadehav
NATIONALPARK VADEHAVET
Region Syddanmark
Projektet er støttet af Region Syddanmarks Kulturpulje